Bevordert tutorlezen het leesplezier en de leesprestaties van leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs?

Beantwoord door José Mulder (kennismakelaar Kennisrotonde).]

12 december 2022

KR. 1539

Kort antwoord

Veel basisscholen in Nederland zetten tutorlezen in als aanvulling op de klassikale leesinstructie. Het is echter niet duidelijk of tutorlezen een effectieve interventie is om het leesplezier en de leesprestaties van leerlingen in de bovenbouw te bevorderen. Daarvoor is simpelweg te weinig onderzoek gedaan.

Van andere interventies heeft onderzoek wel aangetoond dat ze de leesmotivatie- en prestaties van leerlingen, zowel in de onder- als bovenbouw van het basisonderwijs, bevorderen.

Antwoord

Het dalende leesplezier van Nederlandse leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs baart zorgen. Op de internationale leesmotivatieranglijsten staan Nederlandse leerlingen steevast onderaan. Er is zelfs een aanzienlijke groep leerlingen met een uitgesproken weerstand tegen lezen (Van Steensel & Van den Eijnden, 2022).

Waar kinderen in de onderbouw van de basisschool gemotiveerd zijn om te leren lezen, neemt die motivatie in de loop der jaren af (Nielen & Bus, 2016). Onderzoekers spreken van een leesdip in groep 6 (Chall, 1983). De leesdip ontstaat doordat er is steeds meer sprake is van 'lezen om te leren' en teksten steeds veeleisender worden. Tegelijkertijd neemt de begeleiding van het leesonderwijs af. Er ontstaat een vicieuze cirkel waarin leerlingen niet genoeg oefenen, de leesontwikkeling terugloopt, er steeds vaker frustrerende ervaringen worden opgedaan en de leesmotivatie terugloopt (Van Steensel & Van den Eijnden, 2022).

Veel basisscholen gebruiken een vorm van tutorlezen als aanvulling op de klassikale leesinstructie om kinderen te helpen ontwikkelen tot vloeiende lezers. Bij tutorlezen helpen leerlingen uit hogere groepen (de tutor) lezers uit de lagere groepen (de tutee) in een één-op-één situatie om het technisch lezen te oefenen. De tutor fungeert als model en coach: de tutor geeft het goede voorbeeld, monitort het lezen van de tutee en geeft hem of haar feedback (Kennisrotonde, 2018).

Tutorlezen biedt een succesvolle aanvulling op de klassikale leesinstructie om het vloeiend lezen te bevorderen en dat het een positief effect heeft op de leesmotivatie en het zelfvertrouwen (Kennisrotonde,

2018). Vaak wordt gesteld dat deze positieve effecten zowel bij de tutee als tutor optreden (Kennisrotonde, 2018; Mijs et al. 2015; Topping, 2014).

Maar betekent dit dan ook dat met tutorlezen het leesplezier en de leesprestaties van tutoren in de bovenbouw van het basisonderwijs verbeterd kunnen worden? Effectonderzoek hiernaar is schaars, maar we kunnen wel iets zeggen over onderzoek naar effecten van peer tutoring als zodanig, en over onderzoek naar mogelijkheden om leesmotivatie en -prestaties te vergroten.

Effecten van tutorlezen op leesmotivatie en -prestaties van tutoren onzeker

Tutorlezen is een vorm van peer tutoring. Bij peer tutoring werken leerlingen samen in tweetallen met een tutor en een tutee. De tutor is degene die de ander helpt en de tutee is degene die de hulp en ondersteuning ontvangt. De tutor geeft feedback op de prestaties van de tutee (Education Endowment Foundation, 2022).

Studies naar peer tutoring laten matige tot hoge positieve effecten zien op de leerprestaties van leerlingen, bijvoorbeeld wat betreft taalbeheersing, leesvaardigheden, rekenen en wiskunde, maar ook op het gedrag van leerlingen, interpersoonlijke vaardigheden, (zelf)vertrouwen en motivatie (Schuurman & De Greef, 2022). Peer tutoring wordt gezien als een interventie waarvoor de mate van bewijskracht hoog is (Education Endowment Foundation, 2022).

Het is verleidelijk om uit deze algemene resultaten te concluderen dat tutorlezen een effectieve interventie voor tutoren is. Dit zou echter te kort door de bocht geredeneerd zijn. Ten eerste is er relatief weinig onderzoek gedaan naar de effecten van peer tutoring op tutoren; de focus ligt op de effecten voor tutees. Van de 127 studies waarop het thema peer tutoring op de menukaart NPO gebaseerd is bijvoorbeeld, zijn er slechts twaalf die de effecten op tutoren in beeld brengen (Education Endowment Foundation, 2022).

Ten tweede blijkt uit een meta-analyse van de onderzoeken die onder tutoren gedaan zijn wel dat peer tutoring in zijn algemeenheid een positief effect heeft op de leerprestaties van tutoren, maar dat dit effect bij lezen (veel) kleiner is dan bij wiskunde en andere vakken als bewegingsonderwijs en kunst (Leung, 2019). Bovendien blijkt het positieve leereffect op tutoren zich vooral voor te doen bij ‘same age tutoring’ en veel minder bij ‘cross-age’ (Leung, 2019). Tutoren boeken met andere woorden grotere leervorderingen als ze samenwerken met tutees van hun eigen leeftijd, dan wanneer er sprake is van een leeftijdsverschil.

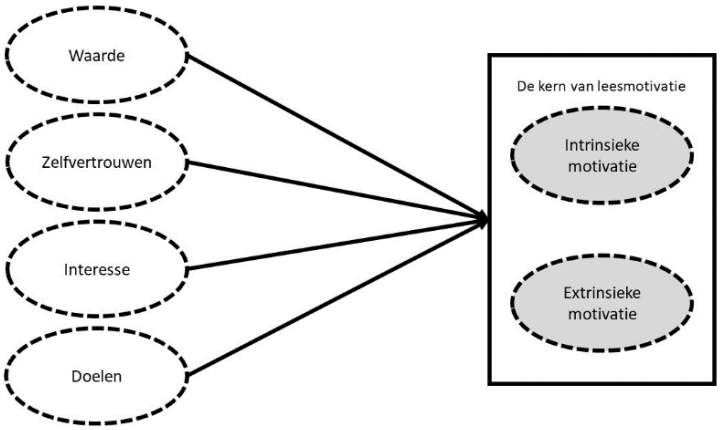
Dus hoewel met grote zekerheid gesteld kan worden dat peer tutoring gemiddeld genomen een effectieve interventie is voor tutoren en tutees (Education Endowment Foundation, 2022), kan niet geconcludeerd worden dat tutorlezen waarbij leerlingen uit de bovenbouw van het basisonderwijs de tutor zijn voor leerlingen uit de onderbouw (de tutee) een effectieve interventie is om het leesplezier en de leesprestaties van tutoren te vergroten. Hier is simpelweg te weinig onderzoek naar verricht.

Leesmotivatie en -prestaties bevorderen door in te zetten op interesse

Aandacht voor leesmotivatie, dat wil zeggen de redenen, motieven, om te lezen (Houtveen, Van Steensel & De la Rie (2019)) is één van de kernelementen van effectief leesonderwijs. Gemotiveerde lezers lezen vaker, zetten door bij moeilijkheden, oefenen daardoor hun leesvaardigheid en dat zorgt weer voor meer

zelfvertrouwen en motivatie. Leesmotivatie en leesvaardigheid gaan dan ook hand in hand en het bevorderen van leesmotivatie is een kernelement van effectief onderwijs in begrijpend lezen (Houtveen & Van Steensel, 2022).

Er worden veel soorten motieven onderscheiden. Dat is terug te zien in de verschillende theorieën die worden gebruikt om te beschrijven hoe (lees)motivatie in elkaar steekt. Deels overlappen deze theorieën, maar deels lichten ze ook net weer andere aspecten van motivatie uit. Van Steensel en Van den Eijnden (2022) geven een overzicht van de belangrijkste begrippen uit de verschillende theorieën:

In de kern draait leesmotivatie om het onderscheid tussen intrinsieke motivatie en extrinsieke motivatie (zie de rechterkant van de figuur). Hoe intrinsiek of extrinsiek kinderen gemotiveerd zijn om te lezen, wordt mede bepaald door de waarde die leerlingen hechten aan lezen, het zelfvertrouwen dat ze hebben in hun leesvaardigheid, hun interesse in bepaalde teksten en de doelen die ze hebben wanneer ze lezen. Deze termen zijn links in de figuur weergegeven.

Er wordt wereldwijd veel onderzoek gedaan naar leesmotivatie- en prestaties. Uit reviews waarin de uitkomsten van verschillende onderzoeken naast elkaar worden gezet blijkt dat gerichte interventies de leesmotivatie en leesvaardigheid effectief kunnen bevorderen, ook als leerlingen een lage leesmotivatie hebben (Van Steensel et al., 2016; Van der Sande et al., forthcoming).

Interventies richten zich veelal op het aanwakkeren van de individuele of situationele interesse van leerlingen, het bevorderen van gevoelens van competentie bij leerlingen of het stimuleren van hun sociale motivatie door ze bijvoorbeeld te laten samenwerken rond leestaken (Van Steensel, 2016). In het merendeel van de interventies wordt motivationele ondersteuning gecombineerd met onderwijs in vaardigheden.

In een studie die binnenkort verschijnt worden de resultaten van 40 interventies op een rij gezet (Van der Sande et al., forthcoming) met als doel te achterhalen welk, op theorie gebaseerd, mechanisme binnen interventies het beste werkt. Deze meta-analyse laat zien dat interventies het grootste positieve effect hebben als wordt ingezet op interesse: het loont om leerlingen teksten te laten lezen die aansluiten bij hun individuele interesse en leesactiviteiten te bedenken die situationele interesse wekken. Monteiro (2013) beschrijft bijvoorbeeld beeldend hoe motiverend het voor leerlingen kan zijn als ze leeswerk van thuis

mogen meenemen en enthousiast aan de slag gaan met (voetbal)tijdschriften, songteksten en moppenboeken. Overigens laten Van der Sande et al. (forthcoming) ook zien dat interventies effectiever zijn als ze worden uitgevoerd door een onderzoeker in plaats van de docent. Volgens de auteurs hebben onderzoekers mogelijk meer aandacht hebben voor de betrouwbaarheid waarmee de interventie wordt geïmplementeerd.

De interventies die Van der Sande et al. (forthcoming) op een rij hebben gezet zijn uitgevoerd binnen het gehele basisonderwijs, ook de bovenbouw, en het voortgezet onderwijs.

Geraadpleegde bronnen

Bråten, I., Johansen, R., & Strømsø, I. (2017). *Effects of different ways of introducing a reading task on intrinsic motivation and comprehension*. Journal of Research in Reading, 40(1), 17-36.

Cantrell, S. C., Almasi, J. F., Rintamaa, M., Carter, J. C., Pennington, J., & Buckman, M. (2014). *The impact of supplemental instruction on low-achieving adolescents' reading engagement*. The Journal of Educational Research, 107(1), 36-58.

Chall, J. S. (1983). Stages of reading development. McGraw-Hill.

Education Endowment Foundation (2022). *Leren van en met medeleerlingen*. EDF

Houtveen, T., & Steensel, R. van (2022). *De zeven pijlers van onderwijs in begrijpend lezen*. Eburon.

Houtveen, A. A. M., Steensel, R. V., & de la Rie, S. (2019). *De vele kanten van leesbegrip: Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen*. Erasmus University Rotterdam.

Kennisrotonde. (2018). *Welk verband bestaat er tussen tutorlezen en de ontwikkeling van technische leesvaardigheid? Wat zijn werkzame ingrediënten bij tutorlezen?* (KR. 436) Kennisrotonde.

Leung, K. C. (2019). An updated meta-analysis on the effect of peer tutoring on tutors' achievement. *School Psychology International*, 40(2), 200-214.

Mijs, D., Egbertsen, T., Oude Kamphuis, K. & Vernooy, K. (2015). *Peer tutoring: een effectieve methodiek om de leesresultaten en de leesmotivatie te verbeteren.* Expertis onderwijsadviseurs.

Nielen, T., & Bus, A. (2016). *Onwillige lezers; onderzoek naar redenen en oplossingen.* Stichting lezen.

Schuurman, T. & De Greef, M. (2022). *Tutoring door medeleerlingen*. Onderwijskennis.nl.

Topping, K. J. (2014). *Paired Reading and Related Methods for Improving Fluency*. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 7(1), 57-70.

Van der Sande et al., forthcoming. Meta-analysis of reading motivation interventions. *Educational Psychology Review*.

Van Steensel & Van den Eijnden, 2022. *Leesmotivatie bevorderen in het primair onderwijs.* Onderwijskennis.nl.

Van Steensel, R., Van der Sande, L., Bramer, W., & Arends, L. (2016). *Effecten van leesmotivatie-interventies: Uitkomsten van een meta-analyse.* Reviewstudie in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. Projectnummer 405-15-71. NRO.

Vu, T., Magis-Weinberg, L., Jansen, B. R. J., Van Atteveldt, N., Janssen, T. W. P., Lee, N. C., Van der Maas, H. L. J., Raijmakers, M. E. J., Sachisthal, M. S. M., & Meeter, M. (2022). *Motivation-Achievement Cycles in Learning: a Literature Review and Research Agenda*. *Educ Psychol Rev* 34, 39-71.

Meer weten?

Leraar24: Hoe stimuleer je het leesplezier van leerlingen?

Leraar24: Leesmotivatie: investeren in de wil om te lezen

Over deze vraag

Opgesteld door:	José Mulder (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	leerkracht primair onderwijs
Onderwijssector:	Basisonderwijs
Trefwoorden:	Lezen, leesmotivatie, tutorlezen, peer tutoring
Referentie:	Kennisrotonde. (2022). *Bevordert tutorlezen het leesplezier en de leesprestaties van leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs?* (KR. 1539)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.